

UCHWAŁA

Dnia 24 stycznia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa "P." sp. z o.o. w K.
przeciwko (...) Bank S.A. w W.
o ustalenie,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 24 stycznia 2020 r.,
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w (...)
postanowieniem z dnia 18 grudnia 2018 r., sygn. akt VII AGa (...),

"Czy zawarcie przez spółkę zależną umowy poręczenia
wekslowego wymienionej w art. 15 § 1 k.s.h. na rzecz członka
zarządu spółki dominującej wymaga zgody zgromadzenia wspólników
spółki dominującej?"

podjął uchwałę:

**Udzielenie przez zależną spółkę z ograniczoną
odpowiedzialnością poręczenia na wekslu wystawionym przez
członka zarządu dominującej spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością wymaga zgody zgromadzenia wspólników
spółki dominującej (art. 15 § 2 k.s.h.).**

Sąd Apelacyjny w (...) przy rozpoznawaniu zawartego w apelacji zarzutu
naruszenia art. 15 § 1 i 2 w zw. z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. powziął istotne wątpliwości

interpretacyjne związane z określeniem, czy dla ważności poręczenia wekslowego poczynionego przez spółkę zależną na rzecz członka zarządu spółki dominującej (wystawcy weksla *in blanco*) konieczne jest uzyskanie zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) tejże spółki (art. 15 § 2 w zw. z art. 17 § 1 i 2 k.s.h.).

W sprawie, w której wniesiono apelację P. sp. z o.o. z siedzibą w K. wystąpiła przeciwko (...) Bank S.A. z siedzibą w W. o ustalenie nieważności poręczenia wekslowego, które zostało udzielone w imieniu powódki przez ówczesnego prezesa jej zarządu – J. P. na wekslu *in blanco* wystawionym przez Z. P. oraz A. P. na zabezpieczenie spłaty pożyczki udzielonej im przez poprzednika prawnego pozwanej - (...) Bank S.A. w W.. Uzasadniając żądanie pozwu spółka P. wskazała, że w dacie udzielenia poręczenia wekslowego znajdowała się w stosunku zależności od spółki E. sp. z o.o. (art. 4 § 1 pkt 4 k.s.h.), zaś Z. P. - jeden z wystawców weksla, pełnił w tym czasie funkcję prezesa zarządu tejże spółki. Według powódki, przy takim układzie podmiotowym dla udzielenia poręczenia wekslowego powinien znajdować zastosowanie art. 15 § 2 k.s.h. W konsekwencji skuteczne udzielenie poręczenia wekslowego zależne było od wyrażenia zgody przez zgromadzenie wspólników spółki E. sp. z o.o. jako spółki dominującej względem poręczyciela. Zgody jednak nie wyrażono, a tym samym poręczenie wekslowe udzielone w imieniu powódki jest nieważne na mocy art. 17 § 1 w zw. z art. 15 § 2 k.s.h.

Wyrokiem z dnia 27 lipca 2016 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo. Uznał, że okoliczności faktyczne sprawy nie stanowią jednak podstawy dla zastosowania art. 15 § 2 k.s.h. odnoszącego się wyłącznie do enumeratywnie wskazanych w nim umów, które są zawierane przez spółkę zależną bezpośrednio z piastunem w spółce dominującej. Tylko dla tej kategorii umów konieczne jest uzyskanie zgody zgromadzenia wspólników spółki dominującej na ich zawarcie pod rygorem zastosowania skutków prawnych określonych przez art. 17 § 1 k.s.h. Natomiast poza zakresem art. 15 § 2 k.s.h. pozostają umowy zawierane przez spółkę zależną „na rzecz” członka zarządu spółki dominującej.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego powodowa spółka zarzuciła między innymi naruszenie art. 15 § 1 i 2 w zw. z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. przez błędną wykładnię i uznanie, że przywołane przepisy nie znajdują zastosowania w sprawie dla oceny ważności poręczenia wekslowego udzielonego przez powódkę jako spółkę zależną na wekslu *in blanco* wystawionym przez członka zarządu spółki dominującej.

W związku z treścią tego zarzutu Sąd Apelacyjny w (...) przedstawiając Sądowi do rozstrzygnięcia sformułowane w postanowieniu zagadnienie prawne zwrócił uwagę, że na tle aktualnego orzecznictwa sądowego nie budzi zastrzeżeń stwierdzenie, że art. 15 § 1 k.s.h. obejmuje swoją hipotezą udzielenie przez spółkę poręczenia na wekslu wystawionym przez członka jej zarządu. Pogląd taki znajduje swoje uzasadnienie w wynikach wykładni literalnej art. 15 § 1 k.s.h. Jednak o ile w art. 15 § 1 k.s.h. jednoznacznie wskazuje się, że przepis ten dotyczy umów zawieranych przez spółkę „na rzecz” jej funkcjonariusza to takiego odwołania brak w treści art. 15 § 2 k.s.h. Oznacza to, że w relacji spółka zależna - funkcjonariusz spółki dominującej uzyskanie zgody zgromadzenia wspólników jest wymagane jedynie dla zawarcia określonych kategorii umów (bezpośrednio) z piastunem lub w jego imieniu. Zdaniem Sądu pytającego możliwa jest też wykładnia, która ze względów celowościowych pozwala na przyjęcie, że zawarte w art. 15 § 2 k.s.h. odwołanie do umów z art. 15 § 1 k.s.h. oznacza, iż wymóg uzyskania zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) dotyczy wszystkich enumeratywnie wskazanych umów oraz umów podobnych, które nie tylko są zawierane przez spółkę zależną z funkcjonariuszem spółki dominującej, ale również umów zawieranych przez spółkę zależną „na rzecz” tych podmiotów. Samo powołanie się na brak literalnego powtórzenia w treści § 2 art. 15 sformułowania „*albo na rzecz którejkolwiek z tych osób*” nie pozwala na czynienie ostatecznych wniosków interpretacyjnych, gdyż te w sposób oczywisty pomijałyby funkcję tej regulacji. W intencji ustawodawcy jest stworzenie mechanizmu zapobiegającego nadużywaniu przez funkcjonariuszy spółek przypisanych im kompetencji do zarządzania i reprezentowania spółki. Ten cel jest równym stopniu aktualny dla relacji: spółka - jej funkcjonariusz, jak i dla relacji: spółka zależna - funkcjonariusz spółki dominującej. W związku z tym tożsamo należy postrzegać zakres czynności

spółki wymagających uzyskania zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego brak jest bezpośrednich odniesień do wykładni i zakresu umów objętych hipotezą art. 15 § 2 k.s.h., który stanowi, że: „Zawarcie przez spółkę zależną umowy wymienionej w § 1 z członkiem zarządu, prokurentem lub likwidatorem spółki dominującej wymaga zgody zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia spółki dominującej. Do wyrażenia zgody i skutków braku zgody stosuje się przepisy art. 17 § 1 i 2”.

Uwaga orzecznictwa i doktryny skupiona była dotychczas na problemach interpretacyjnych dotyczących art. 15 § 1 k.s.h., według którego „Zawarcie przez spółkę umowy kredytu, pożyczki, poręczenia lub innej podobnej umowy z członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, prokurentem, likwidatorem albo na rzecz którejkolwiek z tych osób, wymaga zgody zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej”.

W literaturze i orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, iż celem art. 15 k.s.h. jest zapewnienie ochrony spółki przed ewentualnymi nadużyciami wynikłymi z działań jej funkcjonariuszy (członka zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, prokurenta, likwidatora spółki). Dostrzega się, że funkcjonariusze na skutek przyznanych im kompetencji (prowadzenie spraw spółki i udział w aktach reprezentacji) mogą tak kształtować działania spółki, aby te sprowadzały się do preferowania ich partykularnego interesu kosztem interesu spółki. Stąd też w art. 15 k.s.h. dla zabezpieczenia interesu spółki włącza się wspólników (zgromadzenie wspólników, walne zgromadzenie akcjonariuszy) w mechanizm decydowania o zawieraniu przez spółkę określonych kategorii umów z funkcjonariuszami.

Akcentując znaczenie na tle art. 15 k.s.h. ochrony interesu spółki zaznacza się również, że celem tego przepisu jest ochrona spółki przed ewentualnymi nadużyciami ze strony funkcjonariuszy spółki. Zatem należy przyjmować, że przewidziany przez ten przepis mechanizm ochronny powinien mieć zastosowanie do każdej umowy zawieranej przez spółką, która zakłada korzyść dla funkcjonariusza spółki. W związku z tym każda umowa spółki zawierana „z” lub „na

rzecz” funkcjonariusza i przynosząca mu korzyść powinna uzyskać zgodę zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) dla swojej ważności.

Te założenia koncepcyjne uwzględniające priorytetowe znaczenie względów funkcjonalnym przy wykładni art. 15 § 1 k.s.h. znalazły swój wyraz w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym przyjmuje się, że hipotezą tego przepisu objęte są wszystkie umowy zawarte z członkiem zarządu (rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, likwidatorem, prokurentem), które sprowadzają się do przesunięcia z majątku spółki lub przyjęcia przez spółkę odpowiedzialności z korzyścią dla piastuna.

Za decydującym znaczeniem wykładni funkcjonalnej przy określeniu merytorycznego znaczenia art. 15 § 1 k.s.h., opowiedział się Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 7 marca 2017 r., II CSK 349/16 (OSNC 2018 z. 1, poz. 9) oraz z 13 grudnia 2018 r., V CSK 598/17 (Biuletyn SN z 2019 z. 3 s. 14). Podkreślono w nich, że celem art. 15 § 1 k.s.h. jest z jednej strony zapewnienie wspólnikom i akcjonariuszom dodatkowej kontroli umów, które prowadzą faktycznie lub potencjalnie do zaangażowania środków spółki z korzyścią dla oznaczonej grupy osób mających wpływ na funkcjonowanie spółki, z drugiej - ochrona zarówno interesów spółki, jak i jej wspólników. Z tych względów pojęcie „*inna podobna umowa*” obejmuje wszelkie umowy, do których istoty należy transfer środków ze spółki do majątku osób należących do podmiotowego kręgu wyznaczonego treścią art. 15 § 1 k.s.h., na ich rzecz, albo udzielania im zabezpieczeń (za wyjątkiem zabezpieczeń rzeczowych). Stąd „*podobna*” jest w oznaczonych okolicznościach umowa o przejęcie długu (art. 519 i nast. k.c.), umowa z dłużnikiem o zwolnienie go z obowiązku świadczenia (art. 392 k.c.), czy też umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 k.c.) lub umowa gwarancji.

Do tego samej metody wykładni art. 15 § 1 k.s.h. nawiązał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 22 października 2010 r. (sygn. akt III CZP 69/10, OSNC 2011/5, poz. 54) uznając, że umowa sprzedaży prawa użytkowania wieczystego gruntu i własności wzniesionych na nim budynków zawarta między spółką kapitałową i jej prokurentem jako kupującym, w której znacznie zaniżono

cenę sprzedaży, jest inną podobną umową w rozumieniu art. 15 § 1 k.s.h. W uzasadnieniu uchwały Sad Najwyższy podniósł, że wobec nieprecyzyjnego sformułowania art. 15 § 1 k.s.h. należy przywiązywać wagę nie do wykładni językowej, lecz funkcjonalnej. Inną umową jest więc nie umowa, której kształt normatywny zbliżony jest do przynajmniej jednej z umów wymienionych w tym przepisie, lecz umowa, której zawarcie umożliwia, w równie łatwy sposób jak w przypadku umowy pożyczki, kredytu lub poręczenia, ukształtowanie przewidzianych w niej świadczeń w taki sposób, że funkcjonariusz spółki, wymieniony w tym przepisie uzyskuje nieuzasadnioną korzyść kosztem spółki.

W związku z treścią pytania w tym miejscu tym trzeba podnieść, że pomimo wskazania w art. 15 § 1 k.s.h., iż wymaganie zgody zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia dotyczy ogólnie określonej umowy poręczenia, zarówno w piśmiennictwie jak i w orzecznictwie nie budzi wątpliwości, iż zakresem tego przepisu objęte jest także udzielenie przez spółkę poręczenia wekslowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., I CSK 297/09, OSNC-ZD 2009/C poz. 86). Przepis ten należy bowiem odnosić do wszystkich form poręczenia, w tym poręczenia wekslowego, którego źródłem jest także umowa a sama funkcja tego poręczenia jest tożsama z funkcją poręczenia cywilnego.

Dotychczasowe stanowisko Sądu Najwyższego uwzględniające, że katalog umów objętych hipotezą art. 15 § 1 k.s.h. jest w swej istocie otwarty, a jego wypełnienie treściowe powinno następować przez wzgląd na zapewnienie ochrony interesów spółki zostało zaaprobowane w doktrynie prawa handlowego, przy czym w zdecydowanej większości wypowiedzi postuluje się podobne podejście do określenia zakresu hipotezy art. 15 § 2 k.s.h. W uzasadnieniu wskazuje się, że idea ochrony interesu spółki jest wspólna dla wszystkich relacji podmiotowych objętych regulacją art. 15 k.s.h. W konsekwencji w sposób tożsamy należy odczytywać zakres przedmiotowy obu paragrafów art. 15 k.s.h. Jedyna zmiana merytoryczna w § 2 w odniesieniu do § 1 związana jest z odmiennie ukształtowanym kręgiem osób z którymi lub na rzecz których spółka zależna zawiera umowę. Skoro *ratio* mechanizmu ochronnego z art. 15 § 1 k.s.h. aktualizuje się dla umów zawieranych przez spółkę na rzecz jej funkcjonariusza, to również na tle art. 15 § 2 k.s.h. w odniesieniu do tożsamyh umów powinien powstawać obowiązek uzyskania zgody

zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) spółki dominującej. Jak podnosi się w doktrynie, wymaganie to wynika z faktu, że osobom zarządzającym i reprezentującym spółkę dominującą łatwiej wywierać presję na spółkę zależną w celu doprowadzenia do zawarcia przez nią umowy.

W ocenie Sądu Najwyższego przy rozstrzygnięciu przedstawionego zagadnienia prawnego zasadne jest szerokie postrzeganie zakresu hipotezy art. 15 § 2 k.s.h. i w konsekwencji przyjęcie, że dla ważności udzielonego przez spółkę zależną poręczenia na wekslu *in blanco* wystawionym przez członka zarządu spółki dominującej niezbędne jest uzyskanie stosownej zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) spółki dominującej (art. 15 § 2 w zw. z art. 17 § 1 i 2 k.s.h.).

Przy wykładni art. 15 § 2 k.s.h. zasadnicze znaczenie należy przywiązywać do oceny funkcjonalnej zwłaszcza, że uwzględnienie wyłącznie dyrektyw wykładni językowej nie pozwala na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków interpretacyjnych. Z jednej strony można uznać, że wskazanie w § 1 umów zawieranych „na rzecz” określonych osób i jego brak w § 2 tego samego artykułu może oznaczać dążenie do węższego określenia zakresu przedmiotowego stosowania tego przepisu. Z drugiej, z zawartego w art. 15 § 2 k.s.h. odwołania do § 1 wyrażającego się zwrotem „Zawarcie przez spółkę zależną umowy wymienionej w § 1...” może prowadzić do wniosku, ustawodawca w ten sposób dąży do tożsamesgo ujęcia zakresu przedmiotowego obu przepisów.

Poza tym, uwzględnienie jedynie dyrektyw wykładni językowej mogło by prowadzić do rażąco niesprawiedliwych lub irracjonalnych konsekwencji. Wyłączenie „umów na rzecz” z zakresu art. 15 § 2 k.s.h. w swej istocie oznaczałoby stworzenie „wyłomu” w mechanizmie ochronnym wyznaczanym przez art. 15 k.s.h. Poprzez zawieranie umów „na rzecz” funkcjonariusze mogliby obchodzić statuowane w art. 15 k.s.h. wymogi uzyskania zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) na uzyskanie korzyści ze strony spółki przy wykorzystaniu relacji umownych. Na przykład w sytuacji, gdy zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie akcjonariuszy) w trybie określonym w art. 15 § 1 k.s.h. odmówiło zawarcia przez spółkę umowy na rzecz funkcjonariusza,

ten mógłby wykorzystując zależność w ramach struktury holdingowej bez żadnych ograniczeń zawrzeć umowę na jego korzyść ze spółką zależną.

Oceniając zatem art. 15 § 2 k.s.h. z perspektywy jego funkcji można stwierdzić, że zdarzenia prowadzące do aktualizacji obowiązku uzyskania zgody zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia akcjonariuszy) w art. 15 § 1 k.s.h. powinny być w zakresie przedmiotowym analogicznie postrzegane przy ocenie obowiązku zgody z art. 15 § 2 k.s.h. Jeżeli w art. 15 § 1 k.s.h. ustawodawca dostrzega zagrożenia związane z zawieraniem przez spółkę umów na rzecz jej członka zarządu (członka rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, prokurenta, likwidatora), to zagrożenia te występują z takim samym natężeniem przy działaniu członka zarządu, prokurenta i likwidatora spółki dominującej w obrębie struktury holdingowej. W obu przypadkach funkcjonariusze spółki mogą doprowadzić do działań preferujących wyłącznie ich indywidualny interes i w ten sposób marginalizować znaczenie interesu holdingu.

Z perspektywy funkcjonalnej trudno jest przytoczyć argumenty, które uzasadniałyby różnicowanie przez ustawodawcę umów zawieranych przez spółkę na rzecz jej funkcjonariusza (art. 15 § 1 k.s.h.) z umowami zawieranymi przez spółkę zależną na rzecz funkcjonariusza spółki dominującej (art. 15 § 2 k.s.h.). Dla każdej z relacji działanie funkcjonariusza w obrębie przyznanych im kompetencji może bowiem prowadzić do zawierania przez spółkę umów na jego rzecz, a więc nawiązywania takich stosunków umownych, które prowadzą do pozbawionego odniesienia w interesie spółki albo interesie holdingu (spółki dominującej) przyznania korzyści temu funkcjonariuszowi. Również na tle relacji spółka dominująca - spółka zależna nadużycia ze strony działań funkcjonariuszy mogą występować w postaci zawierania umów „na rzecz” członka zarządu, prokurenta lub likwidatora spółki dominującej.

Eksponowanie elementów funkcjonalnych przy wykładni art. 15 § 2 k.s.h. pozwala również na zachowanie spójności przy podejściu interpretacyjnym do art. 15 k.s.h. Skoro przy wykładni art. 15 § 1 k.s.h. wskazuje się na kluczowe znaczenie wykładni funkcjonalnej, to nie znajduje uzasadnienia marginalizowanie albo pomijanie znaczenia tego sposobu wykładni przy określeniu zakresu

znaczeniowego art. 15 § 2 k.s.h. zwłaszcza jeśli uwzględni się, że jego zastosowanie pozostanie w obrębie tej samej *rationis*, która doprowadziła do uchwalenia art. 15 § 1 k.s.h.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak wyżej.

jw